

חובות משפטיות ואתיות של מאמנים ומדריכי ספורט

מאת

ורד דשא*

משפטיזציה בעולם הספורט

אחד המאפיינים הבולטים של העת הזאת הוא השימוש הגובר והולך של אזרחים במערכת המשפט. כך, יותר ויותר אנשים וקבוצות נוטים לפתור בעיות חברתיות ואישיות בדרכים משפטיות ומביאים סכסוכים אישיים אל מישור ההתדיינות המשפטית.¹ תופעה זו, המכונה "משפטיזציה", אינה פוסחת גם על עולם הספורט, וכך אנו עדים לתביעות משפטיות על נפילות, מעידות, תאונות, פציעות או נזק אחר כלשהו שנגרם לאדם גם במהלך פעילותו הספורטיבית.

אחריות משפטית של מאמנים

בתחום הספורט ישנן מגוון של מערכות יחסים משפטיות – חלקן ברורות וחלקן משתמעות, חלקן פשוטות להבנה וחלקן מורכבות יותר. בכל מקום בו קיימת מערכת יחסים משפטית, קיימת אחריות משפטית. אלו הם פני הדברים למשל במערכת היחסים בין ספורטאי לבעל המועדון שלו; או בין ספורטאי למאמן. אחריות משפטית קיימת מטבע הדברים גם במועדוני כושר גופני, היא קיימת במערכת היחסים בין בעל המכון למתאמנים במכון, אך גם בין האחרונים למאמני הכושר ולמדריכי הכושר העובדים באותו מכון.

בהקשר זה, אין משמעות אם המאמן או המדריך הוא שכיר, קבלן משנה או עובד כמאמן עצמאי, אין משמעות אם הוא עובד מהבית ומלווה מתאמנים מרחוק, אם הוא מאמן קבוצה במסגרת מועדון ספורט או אם הוא מאמן במכון הכושר. אין גם משמעות אם מדובר במדריך או עוזר מאמן; ואין משמעות אם הוא עושה זאת תמורת שכר או בהתנדבות – כל אחד מאנשי מקצוע אלה נושא באחריות. זאת ועוד: אותו איש מקצוע עשוי לעבוד במועדון ספורט, עבור קבוצת ספורט או במכון כושר שיש לו פוליסת ביטוח, אף על פי כן קיימים מצבים ונסיבות שבהן פוליסת הביטוח אינה מכסה את אותו מדריך או מאמן שעובד באותו מקום.

ישנו מגוון רחב של סיכונים חבות שחלים באופן כללי על מאמני ספורט בכלל, ובתוכם על מאמני ומדריכי כושר גופני, אך הסיכונים יכולים להשתנות בהתאם למצבים, לנסיבות, למיקום הספציפי בו עובד המאמן, לסוג הלקוח עמו עובד המאמן ולמומחיות של אותו מאמן ספציפי. אחריות קיימת לא רק כאשר מאמנים או מדריכים אדם הנמצא בטווח ראייה של המאמן. עם ההתקדמות הטכנולוגית, הופך קהל הלקוחות המתאמנים להיות מגוון יותר וגדול יותר. למעשה, ההתפתחות הטכנולוגית מאפשרת למאמנים להגדיל את קהל הלקוחות שלהם גם למתאמנים "מרחוק". יש הסבורים שהסיכון להטלת אחריות הוא נמוך במקרים בו לא ניתן לפקח ולשלוט על פעילותו של הלקוח. למעשה, ככל שהחשיפה והמגע עם הלקוח קטנים יותר – כך הולך הפוטנציאל לסיכון ועולה, ועמו גדלה האחריות.

* המחברת היא מומחית במשפט ספורט ומחברת הספר **משפט הספורט בישראל** (יראה אור בקרוב).
¹ שולמית אלמוג ואבינועם בן זאב, "המציאות המשפטית, על שפיטות וגבולות המשפט" מחקרי משפט יב (תשנ"ב) 369, 370.

כל הזכויות שמורות לורד דשא © עו"ד

אין באמור כדי להוות ייעוץ משפטי ו/או כל ייעוץ אחר והוא אינו מהווה תחליף לייעוץ משפטי ספציפי. אין להעתיק, לפרסם, להפיץ, לשדר, לצטט, להציג, לשכפל או ליצור מאמרים או עבודות נגזרות תוך שימוש במידע הכלול באתר אלא בכפוף לכללי השימוש ההוגן: איזכור שם המחברת, שם המאמר וכתובת אתר זה.

מאמנים, מועדוני ספורט ומכוני הכושר, והמועסקים בהם, חבים בשורה של חובות משפטיות. האחריות המשפטית שלהם נגזרות מן הדין, כלומר מחקיקה ספציפית ומחקיקה כללית; מהלכה פסוקה ומהנחיות מינהליות שיצאו תחת ידם של הרשויות. להלן כמה דוגמאות כלליות:

- בראש ובראשונה חייבים המאמנים בשמירת בטיחותם ושלומו של המתאמנים שלהם – אלה שחברים במועדון הספורט בו הם עובדים; אלה שמבקרים במכון הכושר וגם אלה שמקבלים מהם תכנית אימון ומבצעים אותה בבית.
- למאמנים חובה "טבעית" נוספת – הם מחויבים גם בתכנון וניהול תכנית אימון מקצועית שמתאימה לרמתם ולמצבם הגופני של המתאמנים שלהם. עליהם להיות ערים גם לרמתו המקצועית של אותו ספורטאי וגם למצבו הגופני הכללי, והספציפי במועד האימון. ההיבט האחרון דורש מעקב, פיקוח ומודעות למצבו של הספורטאי ברמה יומיומית.
- על מאמנים חלות גם חובות אחרות, כלליות שנגזרות מן הדין הכללי ואינן קשורות בהכרח לספורט: למשל חובת דיווח לרשויות במקרה שיש לאדם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עבירה בקטין או בחסר ישע בידי האחראי עליו. זוהי חובה שחלה על כל אדם בגיר.²
- חובות אחרות המוטלות על מאמנים ומדריכים נשענות על הסטנדרטים ואמות המידה המקובלות על ידי ארגונים מקצועיים רלוונטיים – ככל שיש כאלה. בארצות הברית למשל, מפרסם האיגוד הלאומי לספורט ולחינוך גופני³ סט של סטנדרטים המקובלים על ידי ארגוני ואיגודי ספורט ברחבי המדינה ומשמשים לקבוע את תכנם של תכניות הלימוד והסמכת מאמנים. היקף התמיכה לה זכו סטנדרטים אלה הלך וגדל – עד אשר הפכו לסטנדרט מקובל של "חובות זהירות" למאמנים ומדריכים. התוצאה היא שכל מאמן ומדריך חייב להראות שהוא בעל הידע והמומחיות בכל אחד ואחד מרשימת סטנדרטים אלה – בענף הספורט בו הוא עוסק.
- חלק מהחובות הן משפטיות – כלומר כמקורן בדין, אולם קיימות גם **חובות אתיות**. לעיתים יש חפיפה בין השניים שכן החבות המשפטית לעיתים מבוססת על חובות אתיות. החובה אתית הכללית היא "החובה לעשיית הדבר הנכון בנסיבות העניין", למשל: איסור הפלייה; איסור הטרדה; ואיסור הטרדה מינית. אלו הן חובות שחלות על מאמנים גם כיוון שהן מהוות עבירה על החוק, אולם גם מאחר שאלו הן ציפיות אתיות של החברה בה אנו חיים. מתאמנים תחת חסותו של מאמן זכאים לבטיחות ולביטחון גם במישור הפיזי וגם במישור הרגשי.

חובות משפטיות מקובלות המוטלות על מאמנים במשפט האמריקאי

- המשפט האמריקאי אימץ רשימת חובות משפטיות שחלות על מאמנים ויש לגביהן הסכמה רחבה:
1. **ניהול אימונים, משחקים ותחרויות ספורט בסביבה בטוחה.**
 2. **ידע מקצועי הולם** באותו נושא בו עוסק המאמן ושימוש בשיטות הדרכה הולמות. במשפט הישראלי מעוגנת חובה זו בתקנות ספציפיות שתוקנו בעניין זה ואינן מאפשרות לאמן או להדריך ללא תעודת הסמכה מתאימה.⁴

² חוק העונשין, תשל"ז-1977, סעיף 368ד(א).

³ הארגון האמריקאי הלאומי לספורט ולחינוך גופני – National Association for Sport and Physical Education (NASPE).

⁴ תקנות הספורט (היוב בתעודת הסמכה) תשע"ח-2018. התקנות ניתנות לצפייה בקישור

https://www.nevo.co.il/law.html/Law19/p171m1_005.htm

כל הזכויות שמורות לורד דשא © עו"ד

אין באמור כדי להוות ייעוץ משפטי ו/או כל ייעוץ אחר והוא אינו מהווה תחליף לייעוץ משפטי ספציפי. אין להעתיק, לפרסם, לשדר, לצטט, להציג, לשכפל או ליצור מאמרים או עבודות נגזרות תוך שימוש במידע הכלול באתר אלא בכפוף לכללי השימוש הוגן: איזכור שם המחברת, שם המאמר וכתובת אתר זה.

3. **שימוש בציוד ראוי, בטוח לשימוש ובטיחותי** - במידה ומדובר במועדון ספורט שמספק ציוד – החובה חלה על המועדון כבעל הציוד. במקרה כזה נדרש פיקוח של מדריך או מאמן, ובהעדרם – החובה היא לנעילת חדר הציוד ומניעת האפשרות להתאמן ללא פיקוח. במידה ומדובר בציוד אישי של הספורטאי – חובתו המינימלית של המאמן היא לוודא עם הספורטאי שהוא משתמש בציוד תקין ובטיחותי. במידה ואין הדבר כך – הרי שהשתתפותו של הספורטאי באימון כרוכה בסיכון ולכן על המאמן למנוע מן הספורטאי את השתתפותו באימון.⁵
4. **תכנון אימון הולם הן לטווח הארוך והן לטווח קצר** - החובה לתכנן ולוודא שהספורטאי פועל על פי התכנית היא דרישה מקצועית שקשורה להתפתחותו של הספורטאי, אך יש לה גם היבט בטיחותי.⁶
5. **התאמת רמת הפעילות של האימון, המשחק או התחרות לרמתו של הספורטאי** – פרמטרים לבחינת ההתאמה עשויים להיות היקף הפעילות, רמת הפעילות, ניסיונו של הספורטאי ויכולתו הפיזית והמקצועית; גילו של הספורטאי, בגרותו, סביבת האימון וסיכונים לפציעות.
6. **פיקוח הולם ונדרש על פעילותו של הספורטאי בהתאם לנסיבות העניין** - החובה לפקח פירושה נוכחות פיזית, או פיקוח או מעקב מרחוק באמצעות קשר עם הספורטאי בהתאם לנסיבות. החובה לפקח פירושה מתן הנחיות מתאימות על פי הצורך בעיקר מן ההיבט הבטיחותי (מניעת פציעות), או לצורך תגובה הולמת במקרה של פציעה או טראומה.
7. **מתן אזהרות להורים ולספורטאים לגבי הסיכונים האינהרנטיים הטבועים באותו ענף ספורט** - האזהרות חייבות להיות מפורטות, בהירות, ברורות או מודגשות. למורך זה מקובל לעשות שימוש גם במסמכים כתובים למשל במסגרת טופס הרשמה מפורט המועבר להורים בעת הרישום למועדון; כתבי ויתור עליהם נדרשים הספורטאים לחתום לפני כל אירוע הכרוך בסיכון (במקרה של קטינים גם ההורים) וכדומה.
8. **רגישות לבריאותו של הספורטאי המצוי בטיפולו של המאמן או המדריך** - למצבו הגופני הכללי והספציפי במועד האימון.
9. **אספקה של טיפול חירום הולם**.
10. **במקרה של צעירים, פיקוח ודיווח** במקרה של חשש לשימוש באלכוהול או סמים, התעללות או הזנחה במשפחה, או התעללות חברתית.

חובות אתיות כלליות

- במדינות מסוימות בארצות הברית⁷ אומצו גם כללים שמטילים חובות אתיות:
1. מניעת הטרדה ו/או הפלייה של ספורטאי מצד המאמנים, צוות האימון, או ספורטאי אחר. החובה לפקח ולוודא שהטרדה כזו אינה באה מצד ספורטאי חלה על המאמנים.
 2. דיווח על חשש להתעללות או פגיעה מינית בילדים לרשויות המתאימות;
 3. החובה לכבד ולהגן על חיסיון הנתונים האישיים של הספורטאי, לרבות על המידע המצוי בידי המאמנים בדבר נתונים והישגים מקצועיים של הספורטאי.
 4. החובה לדווח על הפרה או פגיעה בקודים אתיים הנעשית בידי קולגה.

⁵ ראו: *Palestri v. Wagner High School*; *Crotty v. Buncombe County Board of Education*; *Yarber v. Oakland Unified School District*

⁶ *Reese v. New York City Public Schools*

⁷ ארבעת הסעיפים שיפורטו להלן שאובים מן הקוד האתי שנהוג על מאמנים במדינת אייווה בארצות הברית.

כל הזכויות שמורות לורד דשא © עו"ד

אין באמור כדי להוות ייעוץ משפטי ו/או כל ייעוץ אחר והוא אינו מהווה תחליף לייעוץ משפטי ספציפי. אין להעתיק, לפרסם, להפיץ, לשדר, לצטט, להציג, לשכפל או ליצור מאמרים או עבודות נגזרות תוך שימוש במידע הכלול באתר אלא בכפוף לכללי השימוש ההוגן: איזכור שם המחברת, שם המאמר וכתובת אתר זה.

חובות שמעבר לכתוב

שתי הרשימות שהובאו לעיל מפרטות חלק גדול מסעיפי האחריות המשפטית שחלים על מאמנים. עם זאת, מאמן מחויב כלפי ספורטאי הרבה מעבר לנדרש בחוק או למצוין ברשימות אלה. קיימים תחומי אחריות אתיים נוספים שנחשבים לחלק בלתי נפרד מתפקידם של המאמנים. אי קיום אותן חובות אתיות לא יגרור אמנם הליכים משפטיים או פסק דין אזרחי נגד אותו מאמן, אולם הוא ללא ספק ישפיע לרעה על יכולתו של המאמן להשיג את המשימות והיעדים שבתכנית האימון של אותו ספורטאי או קבוצת הספורט אותה הוא מאמן. התנהגות אתית ראויה של מאמנים מוגדרת לעיתים בקודים אתיים שמנוסחים ומפורסמים בגופי ספורט שונים, בתי ספר ומכללות בהן יש פעילות ספורט ענפה. לרוב מדובר בהוראות כלליות, לעיתים כוללים הקודים גם כללי התנהגות מפורטים.

כיום, מצופה מכל גוף ספורט או מוסד חינוכי לפרסם את הכללים האתיים בפומבי. אקט זה הופך אותם למחייבים יותר, ואף מאפשר לעיין בהם ולוודא את יישומם. חלק מאיגודי הספורט הבינלאומיים אף מחייבים את איגודי הספורט הלאומיים החברים בהם לנסח קוד אתי ייעודי לאותו איגוד ספציפי ולאותו ענף ספציפי אותו הוא מאסדר.

ספורט וחינוך הולכים יחד.

למאמני ספורט יש השפעה ניכרת על הספורטאים המתאמנים עימם ולפיכך יש להם תפקיד חשוב בחינוך של אותם ספורטאים, לא רק בתחום הספורט אלא גם בערכים הכלליים שהם מקנים. משום כך, יופיעו לעיתים בכללים האתיים גם קודים של התנהגות "אזרחית" ו"מוסרית" אותה אנו שואפים להנחיל לספורטאים שלנו.

על פי תפיסה זו, לכל מאמן מטרה נוספת של חינוך לערכים של הגינות, לביסוס תחושת מחויבות לקבוצה, מחויבות לקהילה ואזרחות טובה. בנוסף, חינוך לספורט הישגי הולך יד ביד עם עידוד הצעירים לפתח את יכולת הלמידה שלהם ואת מוסר העבודה שלהם; את כישוריהם החברתיים לצד כישוריהם הספורטיביים, ואת הטמעת השאיפה להישגיות והצלחה בכל תחום בו הם פעילים ופועלים, הן בספורט והן כאזרחים יצרניים.

זאת ועוד: הספורט הוא הישגי ולכן המטרה היא לנצח בו. יחד עם זאת מטרה זו יש לשאוף להשיג אך ורק - בדרך הנכונה. אחד העקרונות החשובים אותם על כל מאמן להנחיל היא שלעולם אין להקריב יושר, הגינות וערכים מוסריים - לטובת זכיה בתחרות. המטרה היא לא רק לבנות ספורטאים מצליחים, אלא גם אזרחים אכפתיים, שמחויבים להתנהל בהגינות ודואגים לסביבתם - הן בספורט והן בחיי העם והקהילה.

כללי האתיקה וההגינות מחייבים, בנוסף, כי כל ספורטאי, אוהד, הורה, מאמן או בעל תפקיד אחר - יעניק כבוד לספורטאי, הורה או בעל תפקיד יריב.

עקרונות אלה הם חלק מן הכללים אתיים המקובלים אותם יש לכלול בקוד אתי של כל מועדון ספורט ואיגוד ספורט. הם מהווים הצהרת כוונות פילוסופית וממחישים את החובות האתיות המוטלות על מאמן.